

VERSTINĖS KALBOS BĖDOS

Tautoms intensyviai keičiantis civilizacijos gėrybėmis, vertėjas yra kiekvienas, kas iš svetur gautą gėrybę pavadina savąja kalba. Šitoks vertimo darbas vyksta labai plačiai — spaudoje, auditorijoje, buityje. Įvairios aplinkybės spiria šį darbą varyti greitai, nedelsiant ir neieškant kvalifikuotų konsultacijų, kaip ką tinkamiau išversti. Tačiau daug kas nemoka to daryti tinkamai. Iš to randasi verstinės kalbos bėdų: neįmanomų mūsų kalboje pasakymų, žodžių darybos klaidų ir t. t. Per žmonių nerūpestingumą ar nevalyvumą tokie klaidingi kalbos dalykai išplinta, daug kas su jais apsiranta, gimtosios kalbos dėsnių nuojauta atsimpa, ir galų gale išgirstame argumentuojant, kad, girdi, „visi dabar taip sako“. Kuriasi ydingi kalbiniai papročiai, pačia savo esme priešingi kalbos kultūrai, tad ir — apskritai kultūrai.

Tie lietuviai, kurie augo ir mokėsi vokiečių kalbos įtakos veikiami, parašo taip: *Nė darbas šiandien neina nuo rankų* (vokiška idioma: *von der Hand gehen*); *Jis į miestą gyvena*; *Tas nepareina į klausimą* ir pan. Mūsų broliai išeiviai, gyvenantys JAV, parašo savo laikraščiuose taip: *Nuvykę atradome jį labai nusilpusioje sveikatoje*; *Prezidentas Nixonas padarė spaudimą ant savo šalininkų kongrese*; *Kaimyne, tavo boisas mano boisą prifaitijo* ir t. t. Kas mokėsi lenkų mokyklose, jų kultūros veikiami augo, tų raštuose randame panašių svetimybų, atkilusių iš lenkų kalbos.

Tačiau daugiausia nevykusių vertalų yra iš rusų kalbos. Šit pluoštelis pavyzdžių iš originalių mūsų raštų, raštų vien paskutiniaisiais metais: *Ji atrodo jauniau už savo metus*; *Kodėl jūs išsikvietėte pokalbiui būtent*

mane? Krovinius reikės sunkvežimiais permesti į kitą vietą; *Papročiai pagedę, kaip paprastai pas didikus*; *Dėl daržininkystės nėra ko labai pergyventi*. Iš buitinių posakių: *Pravažiuojantis bilietas*; *Įsisodinimas į traukinį*; *Ne tame dalykas!* ir t. t. O šit dar keletas kalbinių nesusipratimų, kokių esti spaudoje: *Visapasaulinės futbolo pirmenybės*; *Likviduoti bekarviškumą*; *Bendražmogiškas reiškinys*. *Savi-vartis sunkvežimis* ir t. t.

Jau daug dešimčių metų su tokiais kalbos reiškiniais kovojame, o jų vis yra ir dargi randasi naujų. Ir reikia pabrėžti, kad tokių dalykų dabar kaip tikta daugiau pasitaiko ne verstinėse knygose, o originalioje kalboje. Knygas dabar verčia kvalifikuoti vertėjai, ir jų kalba dažniausiai būna gera. Bėdos prasideda ten, kur autorius, vartodamas svetimomis kalbomis įgytą medžiagą, nori sukurti lietuvišką tekstą, o neturi vertėjo įgūdžių nei pasiruošimo,— tada ir randasi lietuviškame tekste svetimų kalbinių elementų, nesuderinamų su mūsų kalba ir niekuo joje nepateisinamų. Tad, mano įsitikinimu, pirmutinis ir pats svarbusis tokių kalbos ydų šaltinis yra *n e m o k ė j i m a s* versti. Užtat ir kovoje su tomis ydomis reikia ieškoti naujesnių, adekvatesnių priemonių.

1. Pirmiausia ir svarbiausia: reikia mokyti versti. Aukštosiose ir specialiosiose mokyklose bet kurios specialybės studentai turi gauti pakankamą gimtosios kalbos parengimą, turi būti išmokomi lietuviškos savosios srities terminijos ir įpratinti tinkamai naudotis knygomis svetima kalba. Kalbinių studentų prusinimo darbe viena iš priemonių kaip tikta turi būti mokymas versti į savąją kalbą — taitai turi būti vienas iš mokomųjų dalykų. Dabar yra pasakojama: kai abiturientai stoja į aukštąją mokyklą, jie lietuvių kalbą moka — kitaip jie neįstotų; I, II kurse — dar pusė bėdos; IV, V kurse jau nebemoka, o kai baigia — baisu klausyti, kaip jie kalba. Tą anekdotišką padėtį reikia būtinai išgyvendinti.

2. Studentai (taip pat ir moksleiviai) gerai mokės ir gerbs gimtąją kalbą, jeigu ją gerbs ir gerai mokės jų dėstytojai. Jei tik lituanistai rūpinsis kalbos kultūra, o kitų dalykų dėstytojai kalbą gadins, tai gerų vaisių nesulauksime. Deja, yra dar faktų, kad dėstytojai klausytojų kalbą gadina. Todėl jau yra pribrendęs klausimas, kaip apdrausti moksleivius ir studentus nuo kalbos gadinimo. Atrodo, galėtų būti realus toksai projektas: įvesti nelituanistinių dalykų dėstytojų inspekcijas vidurinėse, specialiosiose ir aukštosiose mo-

kyklose. Atitinkamų ministerijų skyrimu kompetentingų asmenų komisijos inspektuotų pamokas bei paskaitas, fiksuotų (gal net ir magnetofonu) dėstytojo kalbą ir paskui ją viešai, oficialiai įvertintų. Dėstytojai, kurie būtų rasti nemokantys pakankamai lietuvių kalbos, būtų suspenduojami nuo dėstyimo ir, gavę tam tikrų atostogų (pvz., 1—4 semestrus, neįlygu reikalas), pasimokytų, ko jiems stinga. Tas jų papildomas mokymasis galėtų būti organizuojamas, sakysim, Mokytojų tobulinimosi institute arba spec. kursuose universitete ar pedagoginių institutų lietuvių kalbos katedrose. Programoje būtinas dalykas turėtų būti mokymasis versti savo specialybės tekstus, ypač iš rusų kalbos. Teisę vėl dėstyti jie atgautų tik išlaikę tam tikrus lietuvių kalbos egzaminus. Ši priemonė būtų labai paveiki — esu tikras, kad jau pats jos atsiradimas gerokai pataisytų reikalus, nes apsileidėliams būtų reali grasa. Tiesa, yra kalbinių vizitacijų ir dabar, bet jos tebūna tik retais atvejais ir — svarbiausia — neturi galios taikyti reikiamas sankcijas, užtat kalbos gadintojai jų nei bijo, nei paino.

3. Kalbos sekcijos dabar dirba be galo svarbų ir naudingą darbą, ir jų priemonės yra geros, tinkamos. Galima būtų nebent pageidauti, kad jų darbo vaisiai taikliau pasiektų tuos žmones, kuriems jie labiausiai dera. Reikėtų rengti daugiau kalbos kultūros vakarų, kaip kad rengiami, sakysim, literatūros vakarai. Su tokiais vakarais turėtų būti einama į mokyklas, į fabrikus bei gamyklas ir t. t. Dabar, sakysim, metalo fabrike darbininkų kalboj išvien skamba *formirovoščikai, liteiščikai*, siuvimo fabrike — *kromką atsiūti, fastrigas ištraukioti*, bet kuriame fabrike — *gruzčikai, propuskas, propusknaja* ir t. t. Žmonėms turėtų būti pasakoma, kaip tuos ir panašius žodžius reikia išversti lietuviškai; turėtų būti paaiškinama, kad vartoti tokį žargoną yra kultūrinė gėda.

Reikėtų rengti kalbos kultūros vakarus studentams nefilologams, kelti jų specialybių kalbines aktualijas, išrodyti žargonų nekultūringumą, įsąmoninti juos, kad mokėti gerai išsiversti savo specialybės tekstą — tai ne kokių specialistų vertėjų, o absoliučiai visų kultūrinė pareiga.

Vertėjas primena sąvadautoją, kuri, girdama vualiu pridengtos gražuolės dorybes, sukelia nepaprastą norą susipažinti su originalu.

J. V. Gėtė